

Archeologische waarde bestemmingsplan Assenrade II

Inleiding

Het plangebied Assenrade II is op de Archeologische Waarderingskaart Hattem aangegeven met een waarde van 90 en 50 %. Het gebied met een archeologische waarde van 90 % beslaat het grondgebied van de voormalige buitenplaats Assenrade. Het omliggende gebied heeft een waarde van 50% (gebied 122) en betreft een deel van de oude oeverwallen van de IJssel. In beide gebieden is een Inventariserend Veldonderzoek uitgevoerd om deze archeologische waarden te toetsen en informatie te verzamelen die nodig is voor het bestemmingsplan.

Kader en vraagstelling

Op de Archeologische Waarderingskaart Hattem (AWK) is het onderzoeksgebied aangegeven met nummer 706 en 122 en heeft het een archeologische waarde van 90 % en 50 %. De archeologische verwachtingswaarde van 90 % is gebaseerd op historische informatie en heeft te maken met de voormalige buitenplaats Assenrade. De waarde van 50 % is gekoppeld aan de aanwezigheid van een oeverwal met daarop mogelijke bewoning uit de middeleeuwen. Voor het plangebied is verder geen archeologische informatie voorhanden. Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en in het ARCHIS systeem dat aanwezig is bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is geen informatie aanwezig. Ook in andere bronnen, zoals het oude CAA- en CMA archief, de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Overijssel, de Bodemkaart van Nederland en informatie die berust bij lokale amateur/archeologen zijn geen nadere gegevens voorhanden.

Afbeelding: Uitsnede Archeologische Waarderingskaart Zwolle

Onderzoeksgebieden met een archeologische waarde van 50 % of hoger worden aangemerkt als archeologische belangrijke locaties waar in alle gevallen een archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Meestal betreft het een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) dat bestaat uit het graven van enkele proefsleuven. Deze proefsleuven dienden ervoor om in kaart te brengen waar de archeologische waarde zich bevinden en zouden antwoord moeten geven op een aantal fundamentele basisvragen:

- Wat is de gaafheid van de archeologische sporen in horizontale en verticale zin?
- Wat is de aard van de sporen en zijn er duidelijke structuren te herkennen?
- Wat is de datering van de vindplaats(en)?
- Wat is de geomorfologische en fysisch geografische gesteldheid en is er een relatie tussen de natuurlijke gesteldheid en de archeologische vindplaats(en)?
- Wat is de staat van de conservering van de sporen en het eventuele vondstmateriaal?
- Wat is de spoor- en vondstdichtheid?
- Wat zijn de begrenzingen van de archeologische vindplaatsen?
- Wat is de mate van verstoring binnen het onderzoeksgebied?

Het Inventariserend Veldonderzoek is in twee verschillende fasen (IVO-Fase 2 en IVO-Fase 3) uitgevoerd. Tijdens het Inventariserend Veldonderzoek (IVO fase 2 Assenrade) dat vooral gericht was op de buitenplaats of huis Assenrade met bijbehorende grachten, bijgebouwen en percelen is geheel onverwacht prehistorisch vondstmateriaal aangetroffen. Naast aardewerkscherven, vuursteen en verbrand bot zijn ook grondsporen aangetroffen. Al deze sporen en vondsten bevonden zich onder de grondwaterspiegel en waren niet met behulp van de traditionele onderzoeksmethode verder te onderzoeken. Besloten werd om daarom over te gaan op het uitvoeren van een IVO fase 3 met behulp van bronbemaling.

Resultaten van het Inventariserend Veldonderzoek

Het vondstmateriaal en de grondsporen uit IVO-fase 2 zorgden voor een verhoogde trefkans op vuursteenvindplaatsen en nederzettingssporen uit de prehistorie in het onderzoeksgebied. De sporen en vondsten kwamen sterk overeen met die uit de onderzoeken van de Hanzelijn en Hattemerbroek-Zuid. Ook de landschaps- en bodemgenese zijn vergelijkbaar. Het project is daarom volgens dezelfde methodiek uitgevoerd. Hieronder zullen in chronologische volgorde de resultaten van het onderzoek besproken worden.

Mesolithicum (8800 tot 4900 v.Chr.)

In de verschillende proefsleuven zijn vuursteenartefacten gevonden die typerend zijn voor het mesolithicum. Deze vuursteenartefacten zijn met GPS individueel ingemeten om op die manier verspreidingsmodellen te kunnen maken. Deze modellen maken het mogelijk om vindplaatsen af te bakenen om zo te kunnen bepalen waar jagers en verzamelaars een kampement hebben gehad. Doordat de mensen leefden als jagers en verzamelaars was er van een permanente nederzetting nog geen sprake. Kampementen uit het mesolithicum zijn daarom alleen door spreiding van vuursteenvondsten en de aanwezigheid van haardkuilen in kaart te brengen. Ook deze haardkuilen zijn tijdens het onderzoek teruggevonden. Deze haardkuilen die gevuld zijn met houtskool liggen vaak in groepen bij elkaar. Tijdens het Hanzelijnonderzoek is aangetoond dat de haardkuilen veelal de restanten zijn van teer- en pek productie. Teer en pek werden onder andere gebruikt om materialen waterdicht te maken en te bevestigen en vormden een fundamenteel onderdeel in het werken en leven van de jagers en verzamelaars. Uit het onderzoek van de Hanzelijn kwam verder naar voren dat niet alle kuilen uit dezelfde periode dateren en dat jagers en verzamelaars dus vaker terugkwamen op bepaalde locaties. Dit zal ook in Assenrade zijn gebeurd. De zogenaamde 14C dateringen van het houtskool kunnen duidelijkheid geven over de gebruiksfases van het gebied.

Klokbekercultuur (2700-2100 v.Chr.)

Na het mesolithicum wordt het gebied pas in de laatste fase van het neolithicum weer gebruikt door mensen. Uit deze periode dateren enkele vuursteenvondsten en een kringgreppel met centraal graf van de Klokbekercultuur. In dit graf waren twee complete klokbekers aanwezig. De kringgreppel heeft mogelijk om een grafheuvel gelegen. De klokbekercultuur is genoemd naar het aardewerk waarin een flauwe S-vorm vaag aan een kerkklok doet denken en dateert van ongeveer 2700 tot 2100 voor Christus.

In Nederland zijn veel graven ontdekt en zijn de vondsten van nederzettingen veel minder bekend. Dit kan onder andere te maken hebben met het moeilijk herkennen van de huisplattegronden door de onregelmatigheid in de structuur van de palen. De huizen waren in die tijd nog één- of tweescheppig en de palen stonden niet op gelijke afstand van elkaar.

Midden-Bronstijd (1500-1100 v.Chr.)

Na de klokbekersfase is het terrein pas weer voor het eerst bewoond in de tweede fase van de midden-bronstijd. Uit deze periode is een huisplattegrond opgegraven met een totale lengte van 29.50 meter. Het is nog niet duidelijk of het hier één bouwphase betreft of dat het hier gaat om een later verlengd huis. 14C dateringen van verschillende paalsporen van het huis zullen hierover uitsluitsel kunnen geven.

Vergelijkbare huisplattegronden zijn bekend uit Drenthe (Angelslo, Dalen, Hijken en Emmerhout) en worden geschaard onder het type Emmerhout. Een aantal jaren geleden zijn ook bij archeologisch onderzoek op het bedrijventerrein Hattermerbroek soortgelijke huisplattegronden aangetroffen. De dakdragende constructie bestaat veelal uit 4 lijnen parallel ingegraven palen. Wandpalen ontbreken meestal waardoor verondersteld wordt dat de wand bestond uit op elkaar gestapelde pluggen.

Vroege IJzertijd

Vanaf de vroege ijzertijd is er een ernstige vernatting opgetreden en is de top van het dekzand plaatselijk verspoeld. Deze verspoeling lijkt zelfs te wijzen op een soort watersnoodramp waarbij het water met veel kracht over het dekzand kolkt. Bewoning of landbouw is vanaf dat moment niet meer mogelijk.

Volle Middeleeuwen (1050-1450)

Uit deze periode zijn enkele scherven van kogelpotaardewerk aangetroffen die wijzen op mogelijke bewoning. Beide scherven zijn afkomstig uit de onderste vulling van de grachten van het latere Assenrade. Het is heel goed mogelijk dat op de plek van Assenrade al eerder een boederij of versterkt woonhuis heeft gestaan. Dit woonhuis stond op de oeverwal van de IJssel. Deze oeverwal bestaat uit kleiafzetting die van na 600 n.Chr moet dateren.

Vroegmoderne Tijd

In de 16de eeuw is in de historische bronnen voor het eerst sprake van een huis op deze plek. Dit huis met de latere naam Assenrade is in de 19de eeuw gesloopt. Op de plek van het hoofdhuis staat tegenwoordig een stal. Tijdens het IVO-fase 3 kon hier dan ook geen onderzoek worden gedaan.

Conclusie en selectiebesluit

Uit het Inventariserend Veldonderzoek blijkt dat het gebied al vanaf ca. 8000 v.Chr. door jagers en verzamelaars is gebruikt. Pas vanaf 2700 v Chr. zien we een tweede gebruikperiode wanneer mensen uit de klokbekercultuur hun doden hier hebben begraven. Uit deze periode dateert de al eerder genoemde kringgreppel van een mogelijke grafheuvel. Het is helaas niet bekend of er in deze periode ook in de nabije omgeving is gewoond. Duidelijke aanwijzingen in de vorm van grondsporen of aardewerkvondsten zijn hier niet aangetroffen. In put 17 is wel een vuursteen pijlpunt uit deze periode aangetroffen.

Uit de midden-bronstijd (1500-1100 v.Chr.) is een complete huisplattegrond opgegraven. Deze huisplattegrond lag tamelijk geïsoleerd in het landschap. Rondom het huis zijn geen sporen van omheiningen of bijgebouwen aangetroffen. Deze zullen er ongetwijfeld zijn geweest maar liggen dan buiten het plangebied op de plek van een latere watergang en de wijk Assenrade I. Doordat in overleg met de gemeente Hattem de complete huisplattegrond is blootgelegd kan dit deel van het onderzoeksgebied worden vrijgegeven. Dit geldt ook voor de overige delen van het onderzoeksgebied waar geen sporen zijn aangetroffen. De vuursteenvondsten laten wel enigszins een lichte spreiding zien maar zijn niet van dien aard en hoeveelheid dat direct sprake is van een echte vuursteenvindplaats of vuursteenatelier. Op dit moment betekent dit dat alleen op de plek van het huis Assenrade zelf rekening gehouden moet worden met archeologische sporen die verband houden met het huis Assenrade en zijn voorgangers. Op deze plek was het immers in 2012 niet mogelijk om archeologisch onderzoek te verrichten. Tijdens IVO-fase 2 kon alleen een deel van de buitengracht rond de voormalige boomgaard worden onderzocht.

Concluderend kan gesteld worden dat alleen op het terrein van de buitenplaats Assenrade, de plek van het hoofdbouw met omliggende grachten, nog een dubbelbestemming archeologie moet blijven bestaan.